

Eschatologische bewegingen in Nederland

Boekbespreking, *Eschatologische bewegingen in Nederland: Religiewetenschappelijke en juridische bevindingen* (Rapport in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), N. de Jong, F.T. Oldenhuis, C.K.M. von Stuckrad, P.S. van Mourik-Visser, J.J. Westert, RUG april 2013, (112, ISBN: 978-90-5414-205-5)

Olav Boelens*

21 december 2012 was de ultieme datum voor het einde der tijden. Talloze bewegingen geloofden in een dergelijk einde. Het ministerie van Binnenlandse zaken wenste daarom vóór 21 december 2012 een rapport over eschatologische bewegingen in Nederland. De Rijksuniversiteit Groningen heeft het onderzocht en dit boek is een uitgave van dit onderzoek voor een breder publiek.

Onderzocht zijn groeperingen die geloven in een ondergang of drastische verandering van de wereld, als ook in complottheorieën en preppers. Hierbij was de centrale vraag of deze groeperingen mogelijke conflictpotentie voor de maatschappij in zich dragen; en zo ja, biedt het Nederlandse rechtssysteem dan voldoende bescherming?

Het boekje omvat zes hoofdstukken. Na een kort inleidend hoofdstuk volgen drie hoofdstukken over diverse (eschatologische) groeperingen, te weten: New Age, het geloof in UFO's en buitenaards leven, en complottheorieën en 'preppers'. Het vijfde hoofdstuk onderzoekt de juridische implicaties en vraagstukken betreffende deze bewegingen. Het boekje sluit af met enkele concluderende opmerkingen. Voor de hoofdstukken twee tot en met vijf is gebruik gemaakt van Masterscripties.

In hoofdstuk één wordt de context van het onderzoek verklaard. Eschatologische denkpatronen kunnen afwachtend zijn óf een actieve houding hebben waarmee het einde der tijden kan worden afgedwongen. In de laatste decennia zijn - door de opkomst van sociale media, internet, TV en films en leesgemeenschappen - nieuwe typen van gemeenschapsvorming ontstaan buiten de bekende geïnstitutionaliseerde vormen om. Het onderzoek richtte zich op nieuwe religieuze bewegingen die in mindere mate geïnstitutionaliseerd zijn en zich via internet en sociale media organiseren. Hierbij werd onderzocht of deze groeperingen een gevaar voor de samen-

---

* Olav Boelens is als docent canoniek recht verbonden aan de Faculteit Katholieke Theologie (TiU).

leving kunnen opleveren - voor de samenleving als geheel of voor individuele groepsleden - en welke juridische dimensies dit zou hebben.

Hoofdstuk twee draagt de titel *New Age: voorspellingen van het einde of van een overgang*. New Age wordt gedefinieerd als “een beweging van voornamelijk individuele ‘spirituele zoekers’, zonder vaste organisatie.” (blz. 15) *New Age* heeft geen vaste leiders en kent verschillende opvattingen over de komende eindtijd. Over de eindtijd doet *New Age* pessimistische voorspellingen; maar de nadruk ligt meer op een nieuw en beter tijdperk.¹ Het aantal *New Age* aanhangers in Nederland is moeilijk in te schatten. De getallen variëren van vijftieng procent tot elf procent. De aantallen zijn afhankelijk van de exacte definitie van *New Age*. In ieder geval omvat de groep een diffuus deel van de Nederlandse bevolking.

Binnen de *New Age* is een klein deel bezig met de komst van het Watermantijdperk (een nieuw tijdperk waarin grote veranderingen zullen plaatsvinden). Twee stromingen worden genoemd. De eerste is de grenswetenschap. Grenswetenschap is een spirituele wetenschap die zich bezig houdt met onder andere graancirkels, UFO's of de Mayakalender. Grenswetenschap kenmerkt zich door syncretisme. In Nederland is Peter Toonen een voorbeeld van een grenswetenschapper. Hij heeft zich gespecialiseerd in de Mayakalender en de eindtijd in 2012. Hij voorspelde de einddatum van 21-12-12 op grond van de Lange Telling kalender van de Maya.² Dit einde was trouwens niet **het** einde van de wereld; maar juist het begin van een nieuwe cyclus waarin de mensen tot een hoger bewustzijn overgaan!

Een tweede stroming is channeling. Bij channeling vindt contact plaats met personen of wezens buiten onze fysieke realiteit. Channeling kent minder een specifieke eind- of begindatum waarop de mensheid tot zelfontplooiing komt. Wel dient de mens zich te evolueren tot een hoger evolutieniveau. Ellen Rauh is een channelaar die via de entiteit Oth boodschappen doorgeeft in Nederland. Ook zij is optimistisch over de komende nieuwe tijd waarin de wereld niet zal vergaan.

Het hoofdstuk sluit af met de vraag of het spreken over een eindtijddatum gevaarlijk kan zijn voor de maatschappij. Aangezien de meeste voorspellingen over 2012 een spirituele evolutie betroffen, is dit echter een wat overbodige vraag.

Hoofdstuk drie is getiteld *Het geloof in UFO's en buitenaards leven*.³ Het geloof in buitenaards leven dateert van de zeventiende eeuw, maar kent na

¹ Nederland heeft nauwelijks aanhangers met een pessimistische kijk over de eindtijd.

² Deze kalendertelling wordt door de Maya zelf al 1000 jaar niet meer gebruikt.

³ UFO = Unidentified Flying Objects.

het Arnold- en Roswell incident in 1947 een grote vlucht. Binnen het UFO-geloof zijn twee stromingen te onderscheiden: de ufologen en de ufo-contactgroepen. Ufologen documenteren UFO-waarnemingen en doen onderzoek over de technologie om UFO's te laten vliegen. Ufologie behoort tot de grenswetenschappen en ufologen neigen soms tot complottheorieën.⁴

UFO-contactgroepen richten zich op contact met buitenaardsen. De buitenaardsen worden meestal als goedaardig en hulpvaardig beschouwd.⁵ UFO-contactgroepen hebben veel gemeen met New Age vanwege hun theosofische ontstaansbron, het spiritueel wereldbeeld en de overgang naar een nieuw en beter tijdperk door spirituele evolutie. In Nederland is Niburu.nl een UFO-platform voor mensen die onder andere geïnteresseerd zijn in UFO's en buitenaardsen. Niburu.nl publiceert vooral om bij te dragen tot een nieuw en beter tijdperk.⁶

Hierna worden nog het Ashtar Commando en de Raëliaanse beweging beschreven.⁷ Asthar zou een buitenaards wezen zijn, dat zich manifesteert in aardbewoners en via channelaars (zie ook hoofdstuk 2 van het boek) boodschappen doorgeeft. Deze boodschappen spraken over diverse einddata waarbij een select gezelschap geëvacueerd zou worden. Naarmate echter de einddata verstreken, werd het evacuatie-idee meer en meer een spirituele evolutie.

De vraag of UFO-groepen en aanverwanten een conflictpotentie in zich dragen voor de maatschappij, wordt door de auteur aan de hand van Heaven's Gated doorgelicht. In 1997 pleegden 39 leden van deze groep zelfmoord opdat hun lichamen astraal opgestraald konden worden door een ruimteschip. Echter het lijkt er sterk op dat tegenwoordig zelfmoord geen

---

⁴ De ufologiegroepen in Nederland zijn echter zeer klein en houden zich niet bezig met een naderende eindtijd.

⁵ Contactgroepen die buitenaardsen als slecht beschouwen zijn in Nederland niet wijd verspreid.

⁶ Niburu is onder andere opgericht door Anton Teuben (ook bekend als oprichter van de politieke partij SOPN). De naam Niburu verwijst naar een planeet die in de baan van de aarde zou komen. Op deze planeet wonen de Annunaki die de mensheid geschapen heeft. Daar de planeet Niburu maar niet wil verschijnen, wordt er op Niburu.nl nog maar weinig vernomen over deze planeet. Mensen die geloven contact gehad te hebben met buitenaardsen of walk-inns zijn (buitenaardse zielen in een menselijk lichaam) kunnen met elkaar contact maken via Niburu.nl. Sinds 2011 is het hommeles binnen Niburu.nl en zijn er diverse afsplitsingen ontstaan, zoals Niburu.co. De auteur van dit hoofdstuk lijkt deze twee websites trouwens door elkaar te halen door Niburu.co te citeren terwijl hij over Niburu.nl schrijft (blz. 35, noot 85).

⁷ De Raëliënen hebben een vaste hiërarchie met bisschoppen en priesters. Men gelooft dat de buitenaardse Elohim de mens ooit gemaakt heeft als experiment. De Raëliënen zijn bekend vanwege hun kloonprogramma en hedonistische instelling. In Nederland lijken er niet veel aanhangers te zijn.

optie meer lijkt te zijn voor UFO-groepen. Verder worden buitenaardsen vooral als positief gezien, wat weinig conflictpotentie oplevert.

Het vierde hoofdstuk is getiteld *Complottheorieën en 'preppers'*. Complottheoretici zijn ervan overtuigd dat er een complot gesmeed wordt tegen het gewone volk.⁸ Complottheorieën dragen ook eschatologische kenmerken in zich, die gecentreerd zijn rond het concept van de 'Nieuwe Wereld Orde'. Hierin wil een geheime 'Elite' de wereld overnemen. De Elite wordt gesitueerd in de zogenoemde *Bilderberg groep* – mensen uit het bedrijfsleven en de politiek; of in *Bohemian Grove* – een plek in Californië waar belangrijke mensen over de wereldovername zouden spreken en nadenken.

Binnen complottheorieën spelen wetenschap, technologie en politiek een belangrijke rol. Eugenetica zorgt dat de wereldpopulatie gereduceerd kan worden tot normale proporties die dan door de Elite beheerst kan worden.⁹ Daarnaast komt het begrip transhumanisme in complottheorieën voor.¹⁰ In Nederland zijn drie vertegenwoordigers van complottheorieën te signaleren. Ook wordt veel informatie verspreid via internet.¹¹ Johan Oldenkamp schreef veel over complotten en stelt als oplossing kleine soevereine leefgemeenschappen, gemeenschappelijk bezit en waardevolle valuta voor. Marcel Messing is van de werkgroep *Wij worden wakker* en ziet ook een manipulatie van de wereldbevolking door een selecte groep mensen plaatsvinden. Als oplossing dient de mens zich spiritueel te ontwikkelen. Tenslotte is er nog de *Zeitgeist* beweging, maar deze beweging wordt door de auteur niet als eschatologisch gecategoriseerd.¹²

Complottheoretici lijken weinig conflictpotentieel in zich te dragen. Ze zinspelen niet op een revolutie voor de gewenste omwentelingen maar via spirituele verandering. Echter, met een klein complotsausje, zou je kunnen stellen dat als complottheorieën te vaak en te regelmatig verspreid worden én te weinig worden tegengesproken via goede alternatieve informatie-

⁸ Beroemde voorbeelden zijn: de opvatting dat J.F. Kennedy vermoord is op gezag van hogere hand en 11 september 2001 door de Amerikaanse overheid zelf is geïnitieerd.

⁹ Een voorbeeld zou een ingeplante RFDID chip zijn in de mens die alle persoonlijke informatie doorspeelt.

¹⁰ Interessant binnen dit kader is de ophef over de NSA [National Security Agency, instituut dat de U.S. nationale veiligheid waarborgt] en het laatste boek uit 2013 van Dan Brown, *Inferno*. In dit boek komt het begrip transhumanisme ook prominent naar voren evenals een virus die de overbevolking daadkrachtig en 'humaan' aanpakt.

¹¹ Diverse websites als Zapruder.nl; Klokkenuidersonline.net en argusoog.nl sluiten aan bij complottheorieën zonder echte eschatologische verwachtingen te hebben.

¹² Bewustwording en burgerlijke ongehoorzaamheid zijn methodes om de maatschappij te veranderen volgens *Zeitgeist*.

bronnen er een potentieel gevaar voor de bevolking zou kunnen worden gevormd.¹³

Ook de Nederlandse preppers vormen geen groep van mensen die te duiden valt als een potentieel gevaarlijke groep.¹⁴

Na deze drie lichte - vlot leesbare - hoofdstukken volgt hoofdstuk vijf *Juridische implicaties en vraagstukken*. Daar waar je in de hoofdstukken twee tot en met vier geen enkele achtergrond hoeft te hebben om het te kunnen volgen, wordt in hoofdstuk vijf van verwacht dat basiskennis aanwezig is over rechtsartikelen. Tevens is het duidelijk de kern van dit boekje, aangezien het 30 bladzijden beslaat, bijna een derde van het hele boekje.

Hoofdstuk vijf begint over het beginsel van scheiding van kerk en staat om vervolgens de exclusiviteit van kerkgenootschappen binnen het Nederlands staatsbestel uit te leggen. Daarna wordt de reikwijdte van die exclusiviteit afgetast aan de hand van enkele duidelijke voorbeelden.¹⁵

Hierna wordt ingegaan op zogenoemde radicaliserende geloofsgemeenschappen in Nederland en daarbuiten. Er wordt gesteld dat er weinig onderzoek is gedaan naar radicaliserende geloofsgemeenschappen. Een religieuze groep wordt als schadelijk gezien als er een listige of misleidende wervingsmethode wordt gehanteerd; strikte gehoorzaamheid is vereist, kritiek op de leider niet is toegestaan en er een sterk groepsgevoel heerst. Dit groepsgevoel sluit zich meestal af van de 'slechte' buitenwereld en is kritiekloos naar de eigen wereld. De uiteindelijke omschrijving voor een schadelijke (religieuze) beweging luidt: "absoluut leiderschap ten aanzien van het ontvouwde gedachtegoed in combinatie met volstreekte afhankelijkheid van de aangeslotenen; overgave in seksuele en/of financiële zin". (85) Dit leidt namelijk tot grove inbreuk op de psychische en lichamelijke integriteit.¹⁶

---

¹³ In *Letter & Geest (Trouw)*, zaterdag 12 april 2014: 16-19 schrijft Lennaart Allan een artikel getiteld *Een giftige mythe in de popcultuur*. Allan signaleert dat rappers uitdragen dat er een geheim genootschap bestaat, Illuminati genoemd, die de wereld wil beheersen. Hier moet volgens de rappers tegen opgetreden worden en dit gebeurt onder andere met antisemitische trekken. Allan noemt de teksten van rappers gif en paranoïde denkbeelden. Tevens gebeurt het niet alleen in de popcultuur maar ook in populaire games.

¹⁴ Preppers zijn mensen die zich voorbereiden op mogelijke kleine- of grootschalige rampen door onder andere schuilplaatsen te bouwen en voedsel op te slaan en zelf te verbouwen. Nederland kent weinig preppers, maar wel een website: preppers.nl. Deze website geeft tips welke zaden, gereedschappen, valuta, voedsel, boeken etc. je moet aanschaffen om goed voorbereid te zijn.

¹⁵ Te weten: de zaak Santo Daime, de zaak Goeree en de eis van een dooplid van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Ede om rectificatie en schadevergoeding.

¹⁶ Zie hierover ook *Het warme bad en de koude doche: Een onderzoek naar misstanden in nieuwe religieuze bewegingen en de toereikendheid van het instrumentarium voor recht en*

Opvallend in deze definitie is dat geen van de besproken groeperingen uit de hoofdstukken twee tot en met vier hieraan voldoen. Dit roept de vraag op naar het verband tussen de diverse hoofdstukken van deze publicatie.

Hierna worden diverse ontwikkelingen ten aanzien van sekten / nieuwe religieuze bewegingen in diverse landen onder de loep genomen. In Nederland is er een onderzoek in 1984 geweest met als conclusie dat ze in het algemeen geen gevaar vormden voor Nederland. In 2011 was er op TV een uitzending over nieuwe religieuze bewegingen. Hoewel het OM geen reden zag om ambtshalve onderzoek te gaan doen, heeft minister Opstelten opdracht gegeven aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum om een nieuwe inventarisatie te maken.¹⁷

In Frankrijk is in 1983 onderzoek gedaan naar nieuwe religieuze bewegingen. Dit onderzoek noteerde 116 bewegingen, waarvan enkele groepen fundamentele rechten van het individu in gevaar zouden brengen. Naar aanleiding van de zelfmoorden binnen de Orde van de Zonnetempel volgde een nieuw onderzoek die op 173 sektarische groeperingen uitkwam. Volgens het onderzoek had het sekteverschijnsel een gevaarlijke uitbreiding ondergaan. Zodoende kwam er in 1998 een instelling die sektarische bewegingen observeerde en analyseerde; overheidsmaatregelen coördineerde en de bevolking van informatie voorzag. Tevens werd de wet About-Picard in 2001 aangenomen om misbruik van mentaal of lichamelijk zwakkeren te beschermen. Deze wet kende nogal veel kritiek – de wet werd te ruim genoemd aangezien ook gevestigde religies er onder vallen – en leidde in 2002 tot een kritische resolutie vanuit het Europees Parlement. In 2006 is nog een enquête gehouden. Het later uitgebrachte rapport riep Franse overheidsorganisaties op tot nog meer waakzaamheid.

In België werd eveneens naar aanleiding van de zelfmoorden in de Orde van de Zonnetempel een onderzoek gestart (1996). Het rapport stelde dat er geen beleid was tegen schadelijke religieuze bewegingen; de rechterlijke macht en de politie hadden fragmentarische kennis over het verschijnsel; er gebrek aan coördinatie is tussen de verschillende diensten en er tekortkomingen waren in de informatieverstrekking. Hierop werd een instituut opgericht met adviserende en informerende taken.

In Duitsland vond in 1998 een onderzoek plaats naar Sogenannte Sekten und Psychogruppen. De uitkomst was dat er enkele nieuwe religieuze gemeenschappen schadelijke praktijken uitoefenden. Regelwetgeving is

---

zorg, Anton van Wijk, Bo Bremers, Manon Hardeman, Tjaza Appelman en Henk Ferweda, 2013, Bekereeks.

¹⁷ Dit werd de publicatie uit de vorige noot. Op vrijdag 7 maart 2014 vond over dit onderwerp een symposium plaats aan de VU te Amsterdam.

sindsdien enigszins aangepast, opdat deze praktijken wettelijk aangepakt kunnen worden.

Na deze internationale verkenning gaat hoofdstuk vijf in op de spankracht van het geldend Nederlands recht jegens schadelijke religieuze organisaties. Eerst wordt het strafrecht bekeken en daarna het privaatrecht onder de loep genomen. Het (aanzetten tot het) opgeven van eigen identiteit is niet strafbaar en leden van nieuwe religieuze bewegingen ondergaan vrijwillig behandelingen. Zodoende is het voor het strafrecht niet eenvoudig om uitwassen te bestrijden. Ook het privaatrecht is niet echt een deugdelijk preventief instrument. Het geeft de individuele burger echter wel enige bescherming vanwege de royale werking van de zorgvuldigheidsnorm. Daarnaast toont rigoureuze aanpak, zoals in Frankrijk, aan dat dit ook een zekere spanning met zich meebrengt. In casu: wat is exact de definitie bij begrippen als ‘sekte’ of ‘psychologische of fysieke onderwerping’.

Hoofdstuk zes eindigt met enkele concluderende opmerkingen. Allereerst wordt gesteld dat de Nederlandse maatschappij in het algemeen geen gevaar loopt ontwricht te worden door New Age, UFO-groepen, complottheoretici of internetsites. Toch wordt gesteld dat het belangrijk is om in de toekomst vergelijkend onderzoek uit te voeren en de juridische, sociale en religieuze implicaties voor Nederland in kaart te brengen.

Het boekje is zeer leesbaar en verluchtigd met mooie foto’s. De hoofdstukken twee tot en met vier zijn vrij populair-wetenschappelijk geschreven. Het vijfde hoofdstuk is gedegen. Echter de verbinding tussen hoofdstuk vijf en de voorgaande hoofdstukken is onduidelijk. Immers, New Age, UFO-groepen, complottheoretici en preppers vormen nauwelijks tot geen gevaar voor onze maatschappij en ze voldoen absoluut niet aan de definitie in hoofdstuk vijf over schadelijke nieuwe religieuze bewegingen. Integendeel zelf; informatie die gegeven wordt over deze groeperingen in hoofdstuk twee tot en met vier zijn eerder hilarisch dan dat ze serieus op te vatten zijn als conflictpotentie.

Zodoende doet de conclusie in hoofdstuk zes, dat er toch vergelijkend onderzoek moet komen in de toekomst, enigszins aan als gebouwd op los zand.